

УДК 364.4-36(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2024-2-8>

Ковтун Аліна Юрївна

викладач кафедри соціальної роботи,
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
alinakovtun@stu.cn.ua
ORCID ID: 0009-0000-4169-1459

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЇХНІХ СІМЕЙ

Вступ. Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей є важливим аспектом забезпечення національної безпеки та стабільності в країні. В умовах сучасних конфліктів і викликів важливо не тільки забезпечити фізичну готовність військових, але й створити належні умови для їх психологічної, соціальної підтримки та підтримки їхніх близьких.

Мета та завдання. Проаналізувати актуальність проблематики соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх сімей.

Для досягнення поставленої мети, потрібно виконати такі **завдання**:

1. Проаналізувати наукову літературу з вивчення питання надання соціальної допомоги військовослужбовцям та їх сім'ям.
2. Прослідити проблематику отримання соціальної підтримки та допомоги військовослужбовцями та їх сім'ями в державних установах та громадському секторі.

Результати. Стаття присвячена аналізу основних проблем соціальної підтримки військовослужбовців у сучасних умовах. Розглядаються основні аспекти, що визначають ефективність надання державної та громадської допомоги військовим, зокрема в контексті соціального захисту, медичних послуг, реабілітації та працевлаштування після повернення з зони бойових дій. Особливу увагу приділено питанням морально-психологічної підтримки, які є ключовими для адаптації військовослужбовців до мирного життя. Висвітлено основні проблеми, з якими стикаються військовослужбовці, та необхідність комплексного підходу до їх вирішення для забезпечення стабільної соціальної адаптації після служби.

Завдання дослідження було реалізовано шляхом застосування системи теоретичних та емпіричних методів. Серед них: теоретичні: метод аналізу і синтезу наукових джерел з метою характеристики понять теоретичних засад теми, порівняння, узагальнення та систематизації різних поглядів на проблему; серед емпіричних методів: спостереження та інтерв'ювання.

Згідно з оглядом наукової літератури щодо особливостей соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями було виявлено недостатню висвітленість даної проблематики та незважаючи на збільшення науково-практичних розробок, присвячених проблемі сучасного стану соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями все ще відчувається її недостатня розробленість із позицій ідей соціальної роботи, без використання яких розвиток цієї проблеми є малоефективним. Адже, соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей є критично важливою для забезпечення національної безпеки та стабільності. Однак існуючі програми потребують вдосконалення та збільшення фінансування, а також розвитку нових ініціатив для ефективнішої допомоги військовим і їхнім родинам. Врахування проблем, викликів військовослужбовців та їхніх сімей є необхідною умовою для забезпечення комплексного підходу до соціальної підтримки та гідного життя військових та їхніх близьких.

Ключові слова: соціальна підтримка, військовослужбовці, сім'ї, психологічна підтримка, державні програми, реабілітація, національна безпека.

Kovtun Alina Yuriivna

Lecturer at the Department of Social Work,
Educational and Research Institute of Law and Social Technologies,
National University «Chernihiv Polytechnic»

CURRENT ISSUES IN THE FIELD OF SOCIAL SUPPORT FOR MILITARY PERSONNEL AND THEIR FAMILIES

Introduction. Social support for military personnel and their families is an important aspect of ensuring national security and stability in the country. In the context of modern conflicts and challenges, it is important not only to ensure the physical readiness of the military, but also to create appropriate conditions for their psychological and social support and support for their families.

The purpose and objectives of the article. To analyze the relevance of the issue of social support for military personnel and their families.

In order to achieve this goal, the following tasks need to be accomplished:

1. Analyze the scientific literature on the issue of providing social assistance to servicemen and their families.
2. To study the issues of social support and assistance to military personnel and their families in state institutions and the public sector.

Results. The article is devoted to the analysis of the main problems of social support for military personnel in modern conditions. The author examines the main aspects that determine the effectiveness of state and public assistance to the military, in particular in the context of social protection, medical services, rehabilitation and employment after returning from the combat zone. Particular attention is paid to the issues of moral and psychological support, which are key to the adaptation of military personnel to civilian life. The main problems faced by servicemen and the need for a comprehensive approach to their solution to ensure stable social adaptation after service are highlighted.

The research objectives were realized by applying a system of theoretical and empirical methods. These include: theoretical methods: the method of analysis and synthesis of scientific sources in order to characterize the concepts of the theoretical foundations

of the topic, comparison, generalization and systematization of different views on the problem; empirical methods: observation and interviewing.

According to the review of scientific literature on the peculiarities of social work with servicemen and their families, insufficient coverage of this issue was revealed, and despite the increase in scientific and practical developments on the problem of the current state of social work with servicemen and their families, there is still a lack of elaboration in terms of social work ideas, without which the development of this problem is ineffective. After all, social support for servicemen and their families is critical to ensuring national security and stability. However, existing programs need to be improved and funded, as well as new initiatives developed to help the military and their families more effectively. Taking into account the problems and challenges of servicemen and their families is a prerequisite for ensuring a comprehensive approach to social support and a decent life for the military and their families.

Key words: *social support, military personnel, families, psychological support, state programs, rehabilitation, national security.*

У глобальному контексті сучасних військових конфліктів соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей виступає важливим елементом стійкості оборонної системи країни. Підтримка морального стану та соціальних потреб військових є не менш важливою, ніж їх фізичне оснащення. Крім того, відсутність належної підтримки може призвести до серйозних наслідків як для самих військових, так і для їхніх родин, що, в свою чергу, впливає на ефективність виконання бойових завдань і національну безпеку.

Проблеми соціальної підтримки військовослужбовців вивчали науковці з різних дисциплін, таких як соціологія, психологія, медичні та соціальні науки. Наприклад, Джонатан Шнітцер – досліджував вплив бойових дій на психічний стан військовослужбовців і важливість психосоціальної реабілітації для адаптації до мирного життя після служби [4, с. 211–217]. Тоді як Джеймс К. М. Ламберт – вивчав питання медичної реабілітації та проблеми, пов'язані з фізичними травмами військовослужбовців, їх соціальною інтеграцією та підтримкою на всіх етапах лікування. Томас В. Гельфанд – досліджував вплив соціальної підтримки на психологічне здоров'я військовослужбовців, зокрема роль сім'ї, громади та державних установ у цьому процесі [5]. Мартін Штайнберг – автор низки робіт, присвячених вивченню соціальних аспектів адаптації ветеранів до цивільного життя, а також оцінці ефективності соціальних програм підтримки. Ці науковці та багато інших внесли значний вклад у вивчення проблем соціальної підтримки військовослужбовців, а також розробку рекомендацій щодо вдосконалення системи підтримки військових після служби.

Метою ж даного дослідження є проаналізувати актуальність проблематики соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх сімей для розробки, в подальшому, системи ефективних методів соціальної підтримки військових, ветеранів та їхніх близьких.

Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей є важливою складовою національної безпеки і моральної стабільності в країні. Однак у багатьох країнах, зокрема в Україні, ця сфера стикається з численними проблемами, що ускладнюють ефективну підтримку військових і їх родин [2].

Один із найбільших викликів – це недостатнє фінансування програм соціальної підтримки військовослужбовців. Бюджетні обмеження та економічна нестабільність держави часто призводять до того, що соціальні виплати, компенсації та пенсії для військових не відповідають рівню їхніх потреб [6].

Це стосується не лише основних фінансових виплат, а й допомоги для реабілітації та психологічної підтримки. Так як, в деяких випадках навіть для отримання мінімальних виплат або соціальних послуг військовослужбовцям необхідно проходити складні бюрократичні процедури, що призводить до затримок або відмов у допомозі [11].

Бюрократичні перепони є однією з основних причин, чому військовослужбовці та їхні родини не завжди отримують належну соціальну підтримку. Процеси отримання допомоги часто супроводжуються складними адміністративними процедурами, що можуть займати багато часу і вимагають значних зусиль з боку самих військових чи їхніх родичів. Це включає, зокрема, запутану систему звернень до різних органів влади та соціальних служб, що призводить до зростання кількості невіршених справ. Складнощі із отриманням статусу учасника бойових дій або інші документи, які надають право на соціальні пільги та компенсації, можуть тривати місяцями або навіть роками [8].

Також, однією з найбільших проблем є психологічна підтримка військовослужбовців, особливо після участі у бойових діях. Багато військових стикаються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), що вимагає тривалої реабілітації. Однак, на практиці, системи психологічної допомоги часто не здатні ефективно впоратися з цією проблемою через нестачу кваліфікованих спеціалістів, недостатнє фінансування та відсутність достатньої інфраструктури. У багатьох випадках психологічна допомога військовим і їхнім родинам обмежується лише базовими консультаціями, тоді як потреба в глибокій та системній підтримці залишається без належної уваги [10, с. 211–217].

Законодавчі зміни в сфері соціальної підтримки військовослужбовців можуть бути швидкими і неузгодженими, що ускладнює планування і реалізацію довгострокових програм. Крім того, військові часто стикаються з ситуацією, коли на різних рівнях управління відсутня єдина політика щодо підтримки військових, що викликає плутанину і неоднозначне трактування норм і процедур. У зв'язку зі змінами в законодавстві можуть виникати ситуації, коли військові втрачають право на певні пільги, навіть якщо вони вже почали отримувати допомогу за старими нормами [12, с. 55].

Незважаючи на важливість підтримки сімей військових, часто соціальні програми не охоплюють їхні потреби в повному обсязі. Сім'ї військових, особливо в умовах тривалих бойових дій або при загибелі або

пораненні родича, стикаються з великими труднощами в отриманні як фінансової, так і психологічної допомоги. Часто не створено достатніх умов для адаптації родин до нових обставин, зокрема в разі повернення військових з війни або після їх загибелі [11]. Дружини та діти загиблих військових можуть не отримувати належну психологічну підтримку або матеріальну допомогу, що значно ускладнює їхнє життя після втрати годувальника.

Існує певний рівень стигматизації військових, особливо тих, хто повертається з зони бойових дій, що може призводити до соціальної ізоляції. Військові, які пережили бойові дії або отримали важкі поранення, можуть відчувати труднощі в адаптації до цивільного життя через непорозуміння з боку суспільства, недостатню підтримку з боку родин або громадських організацій. Військовослужбовці, які повертаються після участі в бойових діях, можуть відчувати труднощі з працевлаштуванням через дискримінацію або стереотипи, що створюють додатковий стрес і ускладнюють соціальну адаптацію [1, с. 20].

Військовослужбовці, які завершили службу або повернулися з бойових дій, часто стикаються з труднощами у пошуку нової професії або адаптації до цивільного життя. Програми перекваліфікації та реабілітації часто є фрагментарними і не відповіда-

ють реальним потребам військових, що ускладнює їхню адаптацію після завершення служби. Програми перекваліфікації можуть бути неактуальними, занадто загальними або не мати необхідних ресурсів для належної підтримки військових, що веде до високого рівня безробіття серед ветеранів.

Висновки. Соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей є критично важливою для забезпечення національної безпеки та стабільності. Однак існуючі програми потребують вдосконалення та збільшення фінансування, а також розвитку нових ініціатив для ефективнішої допомоги військовим і їхнім родинам. Врахування їхніх потреб та забезпечення комплексного підходу до соціальної підтримки є необхідними умовами для забезпечення гідного життя військових та їхніх близьких.

Попри значний прогрес у створенні соціальних програм для військовослужбовців та їхніх сімей, існує низка проблем, які потребують негайного вирішення. Для покращення ситуації необхідно збільшити фінансування соціальних програм, зменшити бюрократичні бар'єри, удосконалити психологічну підтримку та реабілітацію, а також звернути більше уваги на підтримку родин військових. Крім того, важливо інтегрувати ветеранів у суспільство та забезпечити їм належні умови для адаптації до цивільного життя.

Список літератури:

1. Грабовенко Н.В. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни «Методи соціальної роботи» (для бакалаврів). К.: МАУП, 2018. 30 с.
2. Грибок А. О. Психічне здоров'я військовослужбовців Збройних Сил України як головний фактор успішного виконання бойових завдань в складних та екстремальних умовах. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ, 2018. Том. XI : Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Вип. 18. С. 21–40.
3. Гридковець Л. М., Вашека Т. В. Психологічне консультування : посіб. Київ: Літера, 2015. 207 с.
4. Євдокимова Н. О. Соціально-психологічний тренінг як технологія розвитку особистості студента. Вісник Національного університету оборони України. Київ: 2014. № 4. С. 211–217.
5. Квітко Н. М. Соціальна робота з вимушено переміщеними особами як наукова проблема. *Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах*: матеріали наук. практ. інтернет-конф., м. Дніпро, 3–4 червня 2021 р. Дніпро, 2021. С. 513.
6. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І.О. Діагностика схильності військовослужбовців залежності : метод. посіб. К.: 7БЦ, 2022. 144 с.
7. Кондратенко О. О. Державне регулювання механізмів соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей: дис. канд. наук. з держ. управління : 25.00.02. Київ: 2019. 280 с.
8. Логвінова О. Г. Соціально-педагогічна адаптація військовослужбовців, які повернулися з зони АТО, засобами соціально-психологічного тренінгу. SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний зб. наук. праць із соціології та соціальної роботи. 2018. № 7. С. 74–78.
9. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин та туризму, 2020. 275 с.
10. Таран Ю. Я. Соціальна адаптація колишніх військовослужбовців та членів їх сімей. Досвід роботи недержавних некомерційних організацій. Праця і соціальні відносини. 2010. № 1. С. 211–217.
11. Турбан В. В. Реабілітаційна робота з військовослужбовцями, учасниками бойових дій у центрах соціальних служб: етичний аспект. Творча спадщина Г. С. Костюка: історія та сучасність. 2018. С. 345–346.
12. Шолудько Ю. О. Соціальний захист військовослужбовців за законодавством України. Актуальні проблеми сучасного права. 2018. С. 55–68.

References:

1. Hrabovenko, N. V. (2018). *Metodychni rekomendatsii shchodo zabezpechennia samostiinoi roboty studentiv z dysypliny «Metody sotsialnoi roboty» (dlia bakalavriv) [Methodological recommendations for ensuring independent work of students in the discipline “Methods of Social Work” (for bachelors)]* Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
2. Hrybok, A. O. (2018). *Psykhichne zdorovia viiskovosluzhbovtsiv Zbroinykh Syl Ukrainy yak holovnyi faktor uspishnoho vykonannia boiovykh zavdan v skladnykh ta ekstremalnykh umovakh. Aktualni problemy psykhologii. Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykhologii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. [Mental health of the military personnel of the Armed Forces of*

Ukraine as the main factor of successful performance of combat missions in difficult and extreme conditions. Actual problems of psychology.] Kyiv, 2018. Tom. KhI : Psykholohiia osobystosti. Psykholohichna dopomoha osobystosti [in Ukrainian].

3. Hrydkovets, L. M., & Vasheka, T. V. (2015). *Psykhologichne konsultuvannia : posib.* [Psychological counseling] Kyiv : Litera [in Ukrainian].

4. Yevdokymova, N. O. (2014). Sotsialno-psykholohichniy treninh yak tekhnolohiia rozvytku osobystosti studenta [Socio-psychological training as a technology of student personality development]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*. № 4 [in Ukrainian].

5. Kvitko, N. M. (2021). Sotsialna robota z vymusheno peremishchenymy osobamy yak naukova problema [Social work with internally displaced persons as a scientific problem]. *Shliakhy rozvytku nauky v suchasnykh kryzovykh umovakh: materialy nauk. prakt. internet-konf.*, (Dnipro, 3–4 cherv. 2021 r). Dnipro (p. 513) [in Ukrainian].

6. Kokun, O. M., Moroz, V. M., Pishko, I. O., & Lozinska N. S. (2022). *Diahnostyka skhylnosti viiskovosluzhbovtiv zalezhnosti : metod. posib.* [Diagnosis of addiction in military personnel] K. : 7BTs [in Ukrainian].

7. Kondratenko, O. O. (2019). Derzhavne rehuliuвання mekhanizmiv sotsialnoho zakhystu uchastnykiv antyterrorystychnoi operatsii ta chleniv yikh simei [State regulation of social protection mechanisms for participants of the anti-terrorist operation and their families]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

8. Lohvinova, O. H. (2018). Sotsialno-pedahohichna adaptatsiia viiskovosluzhbovtiv, yaki povernulysia z zony ATO, zasobamy sotsialno-psykholohichnoho treninhu [Social and pedagogical adaptation of military personnel who returned from the ATO zone through social and psychological training]. *SOCIOPROSTIR: mizhdystsyplinarnyi elektronnyi zb. nauk. prats iz sotsiologii ta sotsialnoi roboty – SOCIOPROSTIR: interdisciplinary electronic collection of scientific papers on sociology and social work*, 7, 74–78 [in Ukrainian].

9. Semyhina, T. V. (2020). *Suchasna sotsialna robota* [Modern social work]. Kyiv: Akademiia pratsi, sotsialnykh vidnosyn ta turyzmu [in Ukrainian].

10. Taran, Yu. Ya. (2010). Sotsialna adaptatsiia kolyshnykh viiskovosluzhbovtiv ta chleniv yikh simei [Social adaptation of former military personnel and their families.] *Dosvid roboty nederzhavnykh nekomertsiiynykh orhanizatsii. Pratsia i sotsialni vidnosyny* [in Ukrainian].

11. Turban, V. V. (2018). *Reabilitatsiina robota z viiskovosluzhbovtiamy, uchastnykamy boiovykh dii u tsentrakh sotsialnykh sluzhb: etychnyi aspekt. Tvorchy spadshchyna H. S. Kostiuka: istoriia ta suchasnist.* [Rehabilitation work with military personnel, combatants in social service centers: ethical aspect. The creative heritage of H. WITH. Kostyuka: history and modernity]. [in Ukrainian].

12. Sholudko, Yu.O. (2018). Sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtiv za zakonodavstvom Ukrainy. Aktualni problemy suchasnoho prava [Social protection of military personnel under the legislation of Ukraine. Actual problems of modern law]. [in Ukrainian].